Српска теологија данас 2010 (28–29. мај 2010)
Београд: Православни богословски факултет, 2011, 515–536

Милосав Ж. Чаркић

Институт за српски језик САНУ, Београд

Анализа структуре текста акатиста

Сажетак: У овом раду аутор је пратио поступке понављања на конструктивним границама двају акатиста (акатист је сложени облик православне црквене поезије): *Акатист светоме Сави* и *Акатист светом првомученику Стефану*, насталих у 16. веку. Први акатист написао је *Непознати писац*, а други *Зограф Лонгин*. Конструктивне границе у акатистима подразумевају њихове почетке и крајеве, као и леве и десне границе текста. Али пошто су акатисти сложени од посебних строфа, односно песама — *кондака* и *икоса* — подвргли смо анализи и њихове конструктивне границе — и дошли до следећих закључака. Иако се ради о две истоветне сакрално-поетске структуре — о два *акатиста*, постоји много истоветности и сличности у типовима понављања, али постоје и многе различитости, које се очитују у начинима њихове реализације. Истоветни типови понављања производ су истоветних поетских структура, које су у извесном смислу канонизоване, тако да нека понављања постају устаљена и делују као принципи који се не смеју изоставити или занемарити. Међутим, различити начини реализације појединих типова понављања резултат су личног песниковог става према њима и ствар његове уметничке слободе. Све ове разлике у начинима реализације дотичних понављања у два анализирана акатиста долазе од различитих писаца, и оне су резултат стилских особености којима се сваки од аутора акатиста служи — оне дакле припадају категоријама стилских посебности двојице дотичних стваралаца.

0.1. За анализу смо узели два средњевековна акатиста[1]: *Акатист светоме Сави* и *Акатист светом првомученику Стефану*.[2] Оба акатиста као црквене химне по-

[1] *Акатист* је сложен облик православне црквене поезије, настао углавном угледањем на *Акатист Богородици*, једној од најславнијих и најлепших песама византијске књижевности, која припада кругу изворнога кондака. У акатисту наизменично долазе, у улози строфе, дванаест кондака и дванаест икоса, а претходи им уводна строфа која је по функцији кукулион изводног кондака, а по облику и сама млађи кондак. У *Акатисту Богородици* у новије је доба запажена систематска употреба риме, иначе непозната раној византијској књижевности (Аверинцев 1997: 246–249). У српској књижевности већи интерес за *Акатист* запажа се у 16. веку када се више акатиста преписује, а настају изворни акатисти. Први написани акатист, који се назива и *Великим акатистом,* има регуларну поетску структуру, која је описана од стране више истраживача (в. нпр. Аверинцев 1997, с. 246–249; Десницкий 2007, с. 519–523). Међутим, у најсвежијој науци сматра се да за „још неколико година и већина акатиста биће написана у XXI веку. *Акафист — жанр XXI века!*“ (Люудоговский 2005). Али, овај *прелазак акатиста у масовни жанр* започет је, како сматра Чуркин, још у XIX веку (Чуркин 2007). Акатисти се у неким радовима користе као метеријали за истраживање паралелизма (Лепахин 2002; Бајић 2010)

[2] *Свети првомученик Стефан*, *архиђакон*, сродник је апостола Павла, и Јеврејин од оних Јевреја, који живљаху по областима јелинским. Беше Стефан први од седам ђакона, које апостоли свети рукоположише и поставише на службу око помагања сиротих у Јерусалиму. Зато се и прозва *архиђаконом*. Силом вере своје Стефан чињаше чудеса велика међу људима. Злобни Јевреји препираху се с њим, но биваху увек побеђивани његовом мудрошћу и силом Духа, који кроз њега дејствоваше. Тада посрамљени Јевреји, навикнути на *потворе* и клевете, узбунише и народ и старешине народне против *невиног* Стефана, клеветајући га као да је хулио на Бога и Мојсеја. Брзо нађоше лажне *сведоке* који то потврдише. Тада Стефан стаде пред народ, и сви видеше лице његово „као лице ангела“ (Дап 6, 15), то јест лице му беше

свећени су двојици различитих светитеља: Сави српском светитељу и Стефану првомученику. Писани у истом временском раздобљу (16. век), али од различитих аутора: „Акатист светоме Сави“ написао је *Непознати писац*, а „Акатист светом првомученику Стефану“ *Зограф Лонгин*. Два поменута акатиста на једној страни имају много сличности, односно и истоветности, а на другој страни и много различитости.

0.2. Наш основни задатак, како нам налаже и сам наслов рада, јесте да опишемо структуру текстова оба акатиста. Сматрамо да ћемо то најбоље урадити ако сву пажњу посветимо њиховим почецима и крајевима, те иницијалним и финалним позицијама. Пошто су оба текста сегментована на строфе (или песме), јер се сваки акатист састоји од тринаест кондака и дванаест икоса, биће потребно да наше истраживање усмеримо и на почетке и крајеве сваке од постојећих 25 песама. Међутим, овде се ради о стиховном тексту, који има и своју посебну сегментацију у односу на прозу, а то су конструктивне границе. Оне се у класичном (везаном) стиху налазе на почетку, цезури и крају стихова, а код слободног стиха само на њиховом почетку и крају. Дакле, нашу пажњу усмерићемо на сва ова места у којима долази до очигледнијег згушњавања изражајних језичких средстава, која се најчешће очитују разним типовима и врстама понављања: од гласовних преко лексичких и синтаксичких до стиховних.

1.0. На плану целих текстова у оба акатиста запажају се многе сличности и истоветности, као и многе различитости. То уопштено показују и бројни подаци које доноси следећа табела.

Табела 1

Акатисти	Акатист светоме Сави	Акатист светом првомученику Стефану
Кондак први	7	9 (2)
Икос први	18	25 (7)
Кондак ватори	9	11 (2)
Икос ватори	17	36 (19)
Кондак трети	5	10 (5)
Икос трети	23	38 (15)
Кондак четрвти	7	9 (2)
Икос четврти	17	41 (24)
Кондак пети	6	21 (15)
Икос пети	18	36 (18)
Кондак шести	5	14 (9)
Икос шести	21	35 (14)
Кондак седми	6	15 (9)
Икос седми	16	36 (10)
Кондак осми	5	12 (7)
Икос осми	22	41 (19)

озарено благодатном светлошћу као негда Мојсеју, кад је с Богом говорио. И отвори Стефан уста своја и изрећа многа доброчинства и чудеса Божија, која Бог учини у прошлости народу *израиљском* као и многе злочине и *противљење* Богу од стране тога народа /.../ Тада га *пакосници* изведоше ван града и убише камењем.

Кондак девети	8	19 (11)
Икос девети	15	36 (21)
Кондак десети	6	12 (6)
Икос десети	18	34 (16)
Кондак једининадести	6	12 (6)
Икос једининадести	18	40 (22)
Кондак дванадести	8	16 (8)
Икос дванадести	21	39 (18)
Кондак тринадести	9	21 (12)
УКУПНО СТИХОВА:	303	618 (315)
СВЕГА СТИХОВА: 921		
Свети Сава — Кондаци, свега стихова: 82 (27.06%) Првомученик Стефан — Кондаци, свега стихова: 181 (29.29%)		
Свети Сава — Икоси, свега стихова: 221 (72.94%) Првомученик Стефан — Икоси, свега стихова: 437 (70.71%)		

У **Табелу 1** унети су подаци о броју стихова по кондацима и икосима у оба акатиста: *Акатист светоме Сави* и *Акатист светом првомученику Стефану*. Бројеви у заградама означавају бројну разлику у стиховима у корист *Акатиста светом првомученику Стефану*.

Као што се види, оба акатиста почињу и завршавају се кондацима. Иза сваког кондака, осим последњег, долази икос — тако да се и један и други акатист састоје од тринаест кондака и дванаест икоса, што укупно чини 25 песама. Гледано по обиму (броју стихова) *Акатист светоме Сави* садржи 303 стиха, док је *Акатист светом првомученику Стефану* два пута већи, јер садржи 618 стихова. Ова стиховна разлика произилази из чињенице да је сваки *кондак*[3] и сваки *икос*[4] у *Акатисту светом првомученику Стефану* стиховно обимнији од сваког *кондака* и сваког *икоса* у *Акатисту светоме Сави*. Кондаци као засебне песме, у оба акатиста, садрже много мање стихова него икоси. Од укупног броја стихова на кондаке у *Акатисту светоме Сави* отпада 82 стиха (или 27.06%), док у *Акатисту светом првомученику Стефану* долази 181 стих (или 29.29%), што говори о приближној процентуалној заступљености стихова по кондацима у оба акатиста. Процентулана разлика од свега 2.23% јасно то показује. Слична је ситуација и код икоса. У *Акатисту светоме Сави* на икосе отпада 221 стих (или 72,94%), а у *Акатисту светом првомученику Стефану* долази 437 (или 70.71%), што даје разлику од 2.23% стихова. Гледано у оквиру двају акатиста, кондаци су у просеку од два до пет пута мањег обима од икоса.

[3] *Кондак* је литургијска песма (химна) особите врсте, уграђена у структуру канона, уз тропар то је најважнија песма сваког култа у православној цркви. Кондак обично најављује тему похвале светитељу или догађају, која се онда развија у икосу. Само овај кратки кондак познајемо у старој словенској и српској књижевности; у српскословенској црквеној поезији и оригиналне кондаке налазимо првенствено у канонима и акатистима посвећеним Србима светитељима.

[4] *Икос* је у византијској црквеној поезији, најпре, строфа у изворном великом кондаку. Касније када овај ишчезава, посебна православна црквена песма која се чита после онога што се данас зове кондаком. У **канону** икос обично преузима од кондака и опширније развија похвалну карактеристику свечеву, у којој се истиче његова близина Христу или сличност којем апостолу, и молбу да се помогне онима који га славе и моле му се. Од кондака и икоса састављен је **акатист.** Запажено је (Ђ. Трифуновић) да је икос у старој српској црквеној поезији доживео неке значајне промене; губи се нпр. Иначе обавезна анафора „Радуј се“, а нешто слободније тумачи се и његова традиционална тема.

2.0. Као што смо на почетку истицали нашу пажњу усмерићемо само на почетке и крајеве, како целих *акатиста*, тако и почетке и крајеве засебних песама, односно *кондака* и *икоса*.

2.1. На почетку и крају оба акатиста стоје кондаци. То значи да се на почетку и крају ових сложених сакарално-уметничких творевина налазе истоветни поетско-структурни елементи. На овај начин обе ове сакрално-поетске структуре представљају завршене, затворене целине. Дакле, почетке оба акатиста обележавају кондаци, што показује следећа табела.

Табела 2

Акатисти	светоме Сави	светом првомученику Стефану
Кондак први	Вазбрани светитељу и изредни угодниче Христов, / васеј Српској земљи источави / многоценоје разума миро и неишчрпајемо удобрени море, / васхваљају те љубовију, светитељу Саво, / ти же јако имеј дрзновеније ка Господу / от васаких ме бед свободи, да зову ти: / Радуј се светитељу Саво, српски просветитељу.	Јако божаставним хотенијем изабранаго / свештених и богоносних проповедник же и апостол / служитеља требованијем светих, божаставнаго Стефана / прошу благодет од тебе, свете / и јако имеје дрзновеније ка Господу / от васаких ме бед и *страстеј* свободи / *да зовем ти*: / Радуј се апостоле и првомучениче, архидијаконе Стефане.

У **Табелу 2** унети су комплетни текстови почетних кондака двају акатиста. Усправне косе црте означавају границе између стихова.

Упоређивањем текстова оба кондака, није тешко приметити да су они приближне величине: акатист посвећен светоме Сави има девет стихова, а акатист посвећен првомученику Стефану једанаест. У оба кондака, који отварају акатисте, налазе се облици истоветних или скоро истоветних лексема или фраза. Овим су два писца акатиста изразили истоветне или сличне намере, затражившши помоћ од двојице светитеља. Пошто се ради од два различита аутора, разумљиво је да поновљене лексеме или фразе немају истоветне облике, него су у стилском смислу нијансиране, мада доносе истоветни семантички садржај. Погледајмо у чему је семантичка истоветност, а у чему стилска различитост поновљених лексема и фраза. У првом случају ради се о лексемама, властитим именима светитељ, којима су акатисти посвећени. Тако се у *Акатисту светоме Сави* користи два пута његово име у номинативу једнине: „Саво“, „Саво“, а у *Акатисту светом првомученику Стефану*, аутор, такође, два пута користи његово име, али у генитиву „Стефане“ и вокативу „Стефане“. У другом случају ради се о фразама, па тако у *Акатисту светоме Сави* срећемо ове фразе: „имеје дрзновеније ка Господу“ и „от васаких ме бед свободи“, док у *Акатисту светом првомученику Стефану*, фразе имају следећи изглед: „имеје дрзновеније ка Господу“ и „от васаких ме бед и страстеј свободи“. Међутим, једна фраза има потпуно истоветан изглед код оба аутора, а то је фраза: „Радуј се“. Међутим, ово не треба нимало да чуди, јер се ова фраза вишекратно понавља у свим икосима у виду анафорског понављања. Њено појављивање у првом кондаку, нама се чини, има за циљ да повеже два низа различитих песама: кондака и икоса у једну нераскидиву и хармоничну целину.

2.2. Погледајмо сада какви су текстови завршних кондака у оба анализирана акатиста, које доноси следећа табела.

Табела 3

Акатисти	светоме Сави	светом првомученику Стефану
Кондак тринадесети	О, пресвети и велехвалени светитељу, оче Саво, / похвали рода нашего / дави нам образ васем удобренијем, / нињашње прими наше мољеније / и от васаких бед избавити се, / нам же просветити се / и ва разум истини прити / Господа умоли, да са тобоју васегда / творцу појем: Алилуја.	О, васех светих Новаго завета / по Претечи и Крститељи Јовану, /апостоле и првомучениче, / *свети* архидијаконе Стефане, / прими нињашњеје сије мањшеје благодареније / мне иже паче васех / на последњеје веки последњаго, / последи појушта ти сија, / по достојанију збо не наше / на анђелско јест јеже по лепоте / тебе, свете, похвалити, / аз же от усрдија јеже ка тебе и вери / сије дрзнух, темже убо тебе / начеловожда васех светих мученик јеси, / молим те купно васи верни / нам страсније плти належаније утоли / и праведнага судију Христа / милостива у милости бити нам, / да твојим промишљенијем спасше се / вазапијем му: / Алилуја.

У **Табелу 3** унети су комплетни текстови последњих, тринаестих, кондака из оба акатиста. Усправне косе црте стоје на граници двају суседних стихова.

Ако сада упоредимо два последња кондака према њиховој величини, лако ћемо запазити да је кондак из акатиста посвећеног светоме Сави више од два пута мањи од кондака из акатиста посвећеног првомученику Стефану. Док први кондак има девет стихова, дотле други кондак има двадесет и један стих. Доведемо ли први и последњи кондак из сваког акатиста у везу, добићемо интересантне податке. Наиме, оба кондака у *Акатисту светоме Сави* имају истоветан број стихова: по девет, док се кондаци у *Акатисту светом првомученику Стефану* увелико разликују: почетни кондак има једанаест стихова, а завршни кодак двадесет и један стих. Чињеница у контекстуалној различитости структурирања текста двају кондака по акатистима указује на то да је текст *Акатиста светоме Сави* много чвршће уређен од текста *Акатиста светом првомученику Стефану.* На овај моменат указиваће и многи други елементи у поређењу двају акатиста. Погледајмо има ли нешто слично или истоветно на плану лексике или фраза. Истоветност се огледа у понављању прве лексеме: „О“, и последње лексеме: „Алилуја“. Лексема „о“ има улогу узвика и зарезом је одвојена од контекста који следи: „О, пресвети и велехвалени светитељу, оче Саво“ (АсСа, 238) и „О, васех светих Новаго завета...“ (АсСт, 480), и представља увод у обраћање двојици светитеља, бојећи целовите фразе посебном емоционалношћу и непосредношћу. Последња лексема „Алилуја“, није особеност последњих кондака, она се јавља као завршна реч у свим кондацима. Разлика у употреби ове лексеме постоји и она се изражава у томе што је у акатисту посвећеном светоме Сави део завршног стиха, а у акатисту посвећеном првомученику Стефану она је заправо цео завршни стих. Истоветност између два кондака огледа се и у употреби имена дају светитеља. Тако у *Акатисту светоме Сави* употребљена лексема „Саво“ налази се у облику вокатива, као и лексема „Стефане“ у *Акатисту светом првомученику Стефану*. Делимичне различитости постоје на плану фразних конструкција. У акатисту посвећеном светоме Сави фраза „*нињашње прими* наше мољеније“ у акатисту посвећеном првомученику Стефану добија следећи изглед: „*прими нињашње* сије мањшеје благодареније“. Разлика је једино у инверзији фразних елемената, чиме се инверзивном облику придаје већа количина експресивност, што улази у пределе личног стила, личног изражавања. Овде се може извршити још једно упоређивање. Наиме, ради се о поређењу двају кондака у оквиру сваког од акати-

ста. Поређењем првог и последњег кондака у *Акатисту светоме Сави*, уочавамо следеће интересантности: у оба кондака понавља се властито име „Саво“, лексема „светитељу“ као и лексема „Господу, Господа“ у различитим падежима. Поређењем првог и последњег кондака у *Акатисту светом првомученику Стефану* наилазимо на следећа понављања: властито име „Стефана, Стефане“ у различитим падежима, као и фразе „*апостоле и првомучениче*, *архидијаконе*; *апостоле и првомучениче*, свети *архидијаконе*“. Сви ови лексички и фразни елементи понављањем у првом и последњем кондаку имају заправо улогу да повежу почетак и крај акатиста и представе га као завршену целину.

2.3. *Понављања у кондацима*. Ако се погледају почеци сваког кондака у оба акатиста, лако се може запазити да на почецима кондака не налазимо никакву концентрацију изражајних средстава која се очитују у понављању. Али, када се упореде почеци у сваком кондаку у оба акатиста, јасно се види да су они веома различити, јер нема употребе истоветних речи или синтаксичких конструкција: То нам показују наведени почеци код свих кондака у оба акатиста унетих у следећу табелу.

Табела 4

Акатисти	светоме Сави	светом првомученику Стефану
Кондак први	Вазбрани	Изабранаго
Кондак ватори	–	–
Кондак трети	Господеви	Вишњаго
Кондак четврти	–	–
Кондак пети	–	–
Кондак шести	–	–
Кондак седми	–	–
Кондак осми	–	–
Кондак девети	–	–
Кондак десети	–	–
Кондак једининадесети	–	–
Кондак дванадесети	–	–
Кондак тринадесети	О, пресвети	О… светих

У **Табелу 4** унете су поновљене почетне фразе у сваком од тринаест кондака из *Акатиста* светоме *Сави* и из *Акатист светом првомученику Стефану*.

Ако усмеримо поглед на **Табелу 4** и нашу пажњу посветимо почецима свих кондака у оба акатиста, лако ћемо приметити да су међусобна понављања веома незнатна. Наиме, од тринаест кондака само у њих три имамо елементе поновљиве подударности, и то само одређене сличности у понављању лексема и фраза: у првом кондаку: „вазбрани“ према „изабранаго“; у трећем кондаку: „Господеви“ према „Вишнаго“; у тринаестом кондаку: „О, пресвети“ према „О, васех светих“. У првом случају реч је о понављању двеју истих лексема, које у данашњем српском језику означавају реч-придев: „изабрани“. У другом случају ради се о понављању двеју речи које представљају синониме речи „Бог“. У трећем случају ради се о фразном понављању које има истоветни семантички корелат, али су на плану израза употребљене различите конструкције. Међутим, када су у питању ова иницијална понављања у свим кондацима у два акатиста, треба истаћи да су она веома мало заступљена, јер изражена у процентима она износе свега 23,08% — дакле, практично ни једну четвртину.

2.4. *Рима као поступак понављања*. Сматра се да је риму у поезију увео отац Амброзије у 4. веку (Голомбек 1939: 792). Неки тврде да се рима као поетски поступак јавља и код Овидија, а и сам Аристотел у својој *Реторици* указује на риму (Аристотел 1987). Све ово говори да је риму било могуће очекивати и у сакралној српској поезији писаној у 16. веку. Зато смо пратили могућност појаве риме, прво, у кондацима из обадва акатиста, и можемо устврдити да се она, као што показује следећа табела појављује само у једном кондаку, и то из *Акатиста светом првомученику Стефану*.

Табела 5

Акатисти	Акатист светоме Сави	Акатист светом првомученику Стефану
Кондак први	–	
Кондак ватори	–	–
Кондак трети	–	–
Кондак четрвти	–	–
Кондак пети	–	–
Кондак шести	–	–
Кондак седми	–	–
Кондак осми	–	–
Кондак девети	–	писанијем — веленијем, (кон.) ридаху — слишаху (кон.)
Кондак десети	–	
.Кондак једининадести	–	–
Кондак дванадести	–	–
Кондак тринадести	–	–

У **Табелу 5** унети су парови риме на клаузулама стихова у сваком од тринаест кондака из оба анализирана акатиста.

Није нимало тешко приметити да рима није уобичајена појава на клаузулама стихова у кондацима. Као што видимо, она се налази на четири клаузуле у деветом кондаку из *Акатиста светом првомученику Стефану*. Док у *Акатисту светоме Сави*, није пронађен ни један пар клаузуларне риме. Истина, рима се често среће у унутрашњости стихова, а неретко унутрашња рима кореспондира са клаузуларном римом. Погледајмо како пронађена рима делује у најближем контексту.

(...)
са царским писанијем,
хотешти вазети супруга својего раку
ва својеје истежа**ниј**е
и сим царским вele**ниј**ем
повинувши Ћирила јепископа
(...)
нечистије же дуси вапијуште **ридаху**,
темже и множаство анђел пред носилом сл**ишаху**
божаставнују песен појуштих:
Алилуја.
(АсСт, 464 и 466).

Оба римована пара остварена су у непосредном контакту римованих лексема на клаузулама двају суседних стихова. Овакав начин римовања није случајан. Рима у време када су писани ови стихови није имала статус обавезности (канонизованости), него се појављивала изненада[5] и тако исто и нестајала. Зато се песник тру-

[5] О *изненадној рими* и другим квантитативним, квалитативним и дистрибутивним моделима риме читалац се може информисати у: Чаркић 2001.

дио, употребивши риму која није гласовно (фонолошки) идентична (-**није** : -**ије**м; -**идаху** : -**ишаху**), да она буде остварена у контакту, а не на дистанци, како би била читаоцу (слушаоцу) лакше уочљива.

2.5.1. Ако посмотримо финалну позицију у свим кондацима двају акатиста, можемо се уверити да је овде поступак понављања много више заступљенији него што је то био случај на иницијалној позицији,. То нам показује следећа табела.

Табела 6

Акатисти:	светоме Сави	светом првомученику Стефану
Кондак први	– Саво — / — Саво	– Стефана / — Стефане
Кондак ватори	– Саво	– Стефане
Кондак трети	– Саво	– Стефане
Кондак четврти	– Саво –	– Стефане
Кондак пети	– Саво	– Стефане (2)
Кондак шести	– Саво	– Стефане
Кондак седми	– Саво	– Стефане –
Кондак осми	– Саво	– Стефане
Кондак девети	– Саво	– Стефане
Кондак десети	– Саво –	– Стефане
Кондак једининадести	– Саво	– Стефане
Кондак дванадесети	– Саво –	– Стефане –
Кондак тринадесети	– Саво	– Стефане

У **Табелу 6** унете су кључне речи, властита имена двојице светитеља: „Саве“ и „Стефана“ са медијалне (**– X –**) и финалне позиције (**– X**) из свих тринаест кондака из оба анализирана акатиста.

Поглед на **Табелу 6** показује да је у сваком од тринаест кондака дошло до одговарајућег понављања кључне лексеме: или „Саве“, или „Стефана“ — али су у већини од њих уследили различити начини понављања. У *Акатисту светоме Сави*, изузев првог кондака, у свим осталим поновљена је само по једанпут лексема „Саво“ у истоветном облику, док је у првом кондаку песник употребио два пута облик „Саво“ на медијалној (**– Саво –**) и финалној позицији (**– Саво**). У преосталих дванаест кондака разлика је само у томе што је у четвртом, десетом и дванаестом кондаку лексема „Саво“ поновљена у некој од медијалних стиховних позиција (**– Саво –**), док се у свих преосталих девет кондака: другом, трећем, петом, шестом, седмом, осмом, деветом, једанаестом и тринаестом ова лексема нашла на финалној позицији (**– Саво**). Унеколико је друкчија слика у *Акатисту светом првомученику Стефану*. Овде је у првом и петом кондаку дошло до понављања лексеме „Стефан“, али у различитим облицима: док је у првом кондаку она поновљена у облицима (**– Стефана**) и (**– Стефане**), а у петом кондаку у истом облику (**– Стефане**). У преосталих једанаест кондака ова лексема се понавља у истом облику (**Стефане**), али је различито размештена на плану структуре стиха. У кондацима, изузев седмог и дванаестог, она пада на финалне позиције (**– Стефане**), а у ова два кондака налази се у медијалној позицији (**– Стефане –**). Ако упоредимо понављања кључних лексема у оба акатиста, можемо закључити да се ове лексеме јављају као њихови битни делови, јер својим присуством у сваком од постојећих акатиста они чине интегрални елеменат којим су сви кондаци једног акатиста међусобно повезани. Уочене разлике само су различити стилски поступци изражавања и начина грађења поетске структуре од стране двојице аутора.

2.5.2. На клаузулама стихова у кондацима постоји могућност да се појаве и лексичка понављања, што показује следећа табела.

Табела 7

Акатисти:	светоме Сави	светом првомученику Стефану
Кондак први	–	–
Кондак ватори	Алилуја	–
Кондак трети	Алилуја	–
Кондак четрвти	Алилуја	–
Кондак пети	Алилуја	–
Кондак шести	Алилуја	–
Кондак седми	Алилуја	–
Кондак осми	Алилуја	–
Кондак девети	Алилуја	твоју — твојим — твоју (кон-дист.)
Кондак десети	Алилуја	
.Кондак једининадести	Алилуја	–
Кондак дванадести	Алилуја	–
Кондак тринадести	Алилуја	вери — верни

У **Табелу 7** унета су лексичка понављања на клаузулама стихова у сваком од тринаест кондака из оба анализирана акатиста.

Поглед на **Табелу 7** показује да је у *Акатисту светоме Сави* у свим кондацима, изузев првога, дошло до понављања лексеме „алилуја“ којом се завршава текст дванаест кондака. То нам на очигледан начин показује целокупни текст другог кондака.

Бура недоумени самуштајут ми ум
како достојно јест опети
благородствокорене твојего
и славна дела твоја,
светитељу Саво,
никтоже бо может васпети те
аште бо и многи језики имал,
на ми давно Богу ва тебе
прослављајушетму сеждрзајем звати: *Алилуја*.
(АсСа, 214).

Као што се види лексема „алилуја“ не само да долази на крај стиха, него је она и на самом крају строфе, односно кондака, што јој придаје веома важан, заправо најистакнутији положај у целом тексту кондака, а тиме и веома велики семантички и стилистички потенцијал. За разлику од *Акатиста светоме Сави*, у *Акатисту светом првомученику Стефану* само у два кондака: у деветом и тринаестом, дошло је до лексичких понављања. Треба рећи да је у деветом кондаку остварен и поступак римовања (види **Табелу 6**). Ако се погледа структура поновљених лексема, запажа се да се у тој функцији појављује присвојна заменица „твој“ у различитим облицима „твоју — твојим — твоју“. У овом облику лексичког понављања употребљена је комбинација: контактно-дистантна понављања. Оно што је још интересантније, ово лексичко понављање нашло се у непосредном контексту, и то између два пара риме, што показује наведени део стиховног текста.

(...)
са царским писанијем,
хотешти вазети супруга својего раку

ва својеје истежа**није**
и сим царским веле**нијем**
повинувши Ћирила јепископа
и благословенијем јего устрмљши се на црков **твоју**
обаче преластивши се промишљенијем **твојим**,
свете апостоле Стефане,
и вазамши свештенују раку **твоју**,
глбокоје ношти путем шаствујушти беше,
неизречена же благоуханија ваздух вас исплњен бе
нечистије же дуси вапијуште **ридаху**,
темже и множаство анђел пред носилом сл**ишаху**
божаставнују песен појуштих:
Алилуја.
(АсСт, 464 и 466).

Пажљивији поглед на наведени текст и улажење у његов лексичко-семантички слој откива разлоге не само за лексичка понављања него и за употребу *изненадне риме*[6]. Када је у питању лексичко понављање, употреба присвојне заменице „твој“ за 2. л. јед., која има одредбену функцију, јер стоји уз именице „црква“, „промисао“, „ковчег“, које у извесном смислу одређује — и то, у првом случају, тако што указује да се именице (предметне): „црква“ и „ковчег“ односе на лице о коме се говори, а у другом случају, тако што указује да именицу (апстрактна): „промисао“, која потиче од лица о коме се говори, а то је првомученик „Стефан“. Римовани парови указују на посебна истицања, али су она изван лица о коме се у кондаку, односно у целом акатисту, говори. На свој начин је интересантно и лексичко понављања „вери — верни“, где је, у ствари, дошло до понављања коренске морфеме „вер-“, јер две лексеме долазе из различитих врста речи: „вери“ из именица, „верни“ из придева. Оваквим понављањем остварена је интересантна веза придева и именице у синтагми „вери верни“, што се може протумачити као игра речима, и као етимолошка фигура. У сваком случају веома је на експресиван начин подвучен, истакнут важан смисао остварен оваквом лексичком везом, посебно битном за сакралну врсту текста. Међутим, у *Акатисту светоме Сави* у улози лексичког понављања на крајевима свих кондака, изузимајући први кондак, јавља се лексема „алилуја“. Она оваквим својим положајем има ранг лексичког рефрена[7], чиме добија посебан значај у односу на све друге употребљене лексеме. Погледајмо како то изгледа у тексту строфе, односно тексту једног кондака.

Одава себе јако благопријатну жртву Господеви,
удобрен благоразумијем избављајеши чудо, светитељу Саво,
мрежеју твојего разума јако бадри ловац
васех ва мори страстеј утапајуштих се
иже избављени тобоју вазивајем Богу: *Алилуја*.
(АсСа, 216).

Иако је, као што видимо, у питању појединачна реч: реч „алилуја“, она је и синтаксички и семантички одвојена од текста који јој претходи. Овакво њено издвајање указује на њен посебну вредност за целокупни садржај текста кондака.

2.6. Већ смо истицали да се кондаци у два акатиста разликују у завршној фрази, односно финалном стиху. Наиме последња лексема у свим кондацима, изузимајући

[6] Термин *изненадна рима* мој је. Треба погледати *Појмовник риме* (Чаркић 2001: 76–77).

[7] Рефрен /је/ понављање једне или више речи, једног или више стихова, обично на крају сваке строфе или после сваког стиха (Речник 1985: 640)

први, јесте реч „алилуја“. Она у *Акатисту светоме Сави* чини саставни део последњег стиха, налазећи се на његовој финалној позицији. Међутим, у *Акатисту светом првомученику Стефану* она представља засебан стих којим се затвара текстовна структура кондака. Тако да у овом акатисту можемо говорити о понављању једног стиха (рефрена) у свим кондацима, изузев првог кондака. То показује следећа табела.

Табела 8

Акатисти:	светоме Сави	Светом првомученику Стефану
Кондак први	–	–
Кондак ватори	—	Алилуја
Кондак трети	–	Алилуја
Кондак четврти	–	Алилуја
Кондак пети	–	Алилуја
Кондак шести	–	Алилуја
Кондак седми	–	Алилуја
Кондак осми	–	Алилуја
Кондак девети	–	Алилуја
Кондак десети	–	Алилуја
Кондак једининадести	–	Алилуја
Кондак дванадесети	–	Алилуја
Кондак тринадесети	–	Алилуја

У **Табелу 8** унета су понављања завршних стихова у свим кондацима из оба анализирана акатиста.

Када су у питању стиховна понављања и то рефренског типа, лако се запажа да само у *Акатисту светом првомученику Стефану* налазимо такву појаву, док понављање стихова у функцији стиховног рефена у *Акатисту светоме Сави* изостају. Лексема „алилуја“ присутна је у оба анализирана акатиста, и то практично на истоветним, крајњим позицијама у кондацима. Наиме, она тако представља завршну фразу, последњу реч у њима, али с том разликом што у *Акатисту светоме Сави*, као што смо видели, она је стварно део последњег стиха, и стоји на самом крају и стиха и строфе у виду лексичког рефрена, док у *Акатисту светом првомученику Стефану*, као што се види из **Табеле 8**, она означава последњи, рефренски стих. То нам може показати текст једног кондака из акатиста посвећеног првомученику Стефану.

Буру ванутар имеје помишљени усумнитељних
неверијем недугује Савал иногда смути се,
служитеља те и ученика Господа Исуса зре
и закона Мојсејова окрадена те помишљаше,
белажене Стефане,
последи иже просвештен сиј
богоделним крштенијем Ананијеју,
уведев же ти просвештеније от Духа света, рече:
Алилуја.
(АсСт, 446).

Није тешко приметити да позиција лексеме „алилуја“ у тексту кондака стварно означава засебан стих, који је у овом случају последњи. У наведеном кондаку налази се девет стихова, где неки од њих имају по осам, по девет речи у свом саставу. Само је један од њих састављен од две речи: „блажене Стефане“ у којем је употребљена најзначајнија лексема акатиста — властито име лица коме је акатист посве-

ћен — Стефан. Највећи степен редукције вербалног материјала остварен је у последњем стиху, који чини само једна лексема, односно реч „алилуја“. Када једна лексема добије ранг једног стиха, она је дужна да своју семантику увећа до степена који поседују стихови који имају већи број различитих речи у свом саставу. Таквим поступком ова реч добија на посебном семантичком, синтаксичком и ритмичком значају у оквиру наведеног текста, односно текста кондака.

3.0. *Понављања у икосима*. Имали смо прилике да у **Табели 1** видимо да су икоси нешто развијеније, а уједно и сложеније, сакрално-песничке творевине него кондаци. Икос је реторски грађена похвална и поздравна песма, и као таква она прати кондак. Стога је и његова текстовна структура оптерећенија бројнијим поетским поступцима концентрисаним на иницијалним и финалним позицијама. Наш је основни задатак, као и код кондака, да пратимо различите типове паралелних понављања на конструктивним границама икоса у оба акатиста.

3.1. Напомињемо да ћемо се понекад задржати и на оним понављањима која се налазе унутар текстовних структура, а која се јављају као његови конструктивни елементи. Погледајмо следећу табелу.

Табела 9

Акатисти:	светоме Сави	светом првомученику Стефану
Икос први	радуј се... (9) кон.	радуј се... (13) дист.-кон-
Икос ватори	радуј се… (9) кон.	радуј се... (13) дист.-кон.
Икос трети	радује се... (9) кон.-дист.	радуј се... (13) дист.-кон.
Икос четврти	радуј се… (8) кон.	радуј се... (13) дист.-кон.
Икос пети	радуј се... (9) кон.	радуј се... (13) дист.-кон.
Икос шести	радује се... (9) кон.-дист.	радуј се... (12) дист.
Икос седми	радуј се... (8) кон.	радуј се... (13) кон.-дист.
Икос осми	радуј се... (9) кон.-дист.	радуј се... (13) дист.-кон.
Икос девети	радуј се... (9) кон.	радуј се... (11) кон.-дист.
Икос десети	радуј се... (9) кон.-дист.	радуј се... (13) кон.-дист.
Икос једининадесети	Радуј се... (10)кон.-дист.	радуј се... (15) кон.-дист.
Икос дванадесети	радуј се... (9) кон.	радуј се... (13) кон.-дист.

У **Табелу 9** унета је фраза „радуј се“ из сваког од дванаест икоса из оба акатиста. Бројке у заградама означавају колико су пута поновљени овакви стихови у појединим икосима. Скраћенице: кон. = у контакту, дист. = на дистанци, кон.-дист. или дист.-кон. = комбиновано: контактно-дистантно или дистантно-контактно.

Поглед на **Табелу 9** открива нам следеће чињенице. У *Акатисту светоме Сави* у девет од дванаест икоса стих са конструкцијом „радуј се“ понавља се девет пута, док у два икоса овај стих се понавља осам пута, а само у једном икосу дошло је до понављања овог стиха десет пута. Сасвим је друкчија ситуација код *Акатиста светом првомученику Стефану*. Наиме, овде је, такође, у девет од дванаест икоса стих са конструкцијом „радуј се“ понавља се тринаест пута, док у три икоса долази до различитих понављања овог стиха: у шестом икосу дванаест пута, у деветом икосу једанаест пута, и у једанаестом икосу петнаест пута. Понављање овог стиха и у једном и другом акатисту одвија се на три различита начина. У *Акатисту светоме Сави* у седам икоса дошло је до контактног понављања овог стиха, док је у пет икоса остварена контактно-дистантна комбинација. У *Акатисту светом првомученику Стефану* у само једном икосу срећемо дистантно понављање, док у шест икоса делује дистантно-контактна комбинација, дотле у пет икоса налази се обратна контактно-дистантна комбинација. Ако упоредимо ове две појаве у два акатиста увидећемо да је код

понављања једног стиха остварена слична ситуација. У по девет акатиста доминира иста количина понављања: девет у *Акатисту светоме Сави*, а тринаест у *Акатисту светом првомученику Стефану*. Међутим, када је у питању начин комбинације поменутог понављања у *Акатисту светоме Сави* доминира контактно понављање (седам пута), затим долази контактно-дистантна комбинација (пет пута). У *Акатисту светом првомученику Стефану* доминирају: дистантно-контактна (шест пута) и обрнута контактно-дистантна (пет пута). И овде се јавља заједнички елеменат, то је понављање контактно-дистантне комбинације по пет пута. Оно што на лексичком и фразном нивоу чини посебну особину и једног и другог акатиста јесте то што код њих долази до понављања властитог имена онога коме је акатист посвећен: „Саво“ у *Акатисту светоме Сави* и „Стефане“ у *Акатисту светом првомученику Стефану*. Треба речи да се фраза „радуј се“ употребљава у оба акатиста у истоветној форми.

3.2. Поред устаљеног понављања фразног израза „радуј се“, о коме смо говорили у претходном делу текста, постоје и друга паралелна понављања, али у виду лексичких јединица, која заузимају иницијалну позицију у текстовима икоса. Истина, она су веома ретка, како то показује и следећа табела.

Табела 10

Акатисти:	светоме Сави	светом првомученику Стефану
Икос први	Анђела	Анђел
Икос ватори	–	–
Икос трети	Имеше	Имеје
Икос четврти	–	–
Икос пети	–	–
Икос шести	Васијал	Васија
Икос седми	–	–
Икос осми	Васа	Вас
Икос девети	–	–
Икос десети	–	–
Икос једининадесети	–	–
Икос дванадесети	–	–

У **Табелу 10** унете су почетне лексеме из сваког од дванаест икоса које се међусобно понављају из оба анализирана акатиста.

Из **Табеле 10** запажа се да на иницијалним позицијама у дванаест икоса у оба акатиста налази се тек незнатан број паралелних понављања. Наиме, од дванаест могућности саму у четири (или 33.33%) она су реализована, и то у првом, трећем, шестом и осмом икосу. Међутим, ни у једном од паралелних понављања лексема или фраза није остварена потпуна обличка идентичност. У првом икосу понавља се заједничка именица „анђел“ у различитим облицима, односно падежима: у *Акатисту светоме Сави*, ова именица има облик ак. јед.: „*Анђела* земна изабра те саздатељ“, а у *Акатисту светом првомученику Стефану* она има облик ном. јед.: „*Анђел* јаве јако просијав лицем,“. У трећем икосу паралелно се понављају различити облици глагола „имати“: у *Акатисту светоме Сави* облик перфекта у трећем л. јед. ж. рода.: „Имеше ваистину светитељу Саво,“, а у *Акатисту светом првомученику Стефану* облик прилога времена садашњег: „Имеје божаставнују ва себе“. У шестом икосу појављује се паралелно понављање у виду различитих облика глагола „засијати“. Тако у акатисту посвећеном светоме Сави налази се облик прошлог времена глагола „засијати“: „*Васијал* јеси свет разума“, а у акатисту посвећеном првомученику Стефану налази се облик садашњег времена глагола „засијати“: „*Васи-*

ја у свету целом“. У осмом икосу јавља се паралелно понављање различитог облика заменице и придева „сав“ („вас“) . У акатисту посвећеном светоме Сави налази се облик заменице и придева „сав“ са покретним вокалом „а“: „Васа удобренија стежав ва житији твојем,“, а у акатисту посвећеном првомученику Стефану у питању је, такође, облик заменице и придева „сав“ без покретног вокала „а“: „Вас бе ва нижњих Христов на вишњих,“.

3.3. Слично као код кондака и у свим икосима у оба акатиста дошло је до понављања кључних лексема, личних имена двојице светаца којима су посвећене ове религиозно-поетска форме. То нам показује следећа табела.

Табела 11

Акатисти:	светоме Сави	светом првомученику Стефану
Икос први	– Саво — / — Саво	– Стефане / ?
Икос ватори	– Саво — / — Саво	– Стефане — (2) / — Стефане (8)
Икос трети	– Саво — / — Саво	– Стефане
Икос четврти	– Саво — / — Саво	– Стефане — (7) / — Стефане
Икос пети	–Саво — / — Саво	Стефана — / — Стефане
Икос шести	– Саво — / — Саво –	– Стефане (2)
Икос седми	– Саво — / –Саво –	– Стефане (2)
Икос осми	– Саво — / — Саво –	– Стефане (2)
Икос девети	– Саво — / — Саво	– Стефана / — Стефане
Икос десети	– Саво — / — Саво	– Стефане
Икос једининадесети	– Саво — / — Саво	– Стефану — / — Стефане — / — Стефане
Икос дванадесети	– Саво — / — Саво	– Стефану — / — Стефане — (2) — Стефане (2)

У **Табелу 11** унете су кључне речи, односно властита имена двојице светаца „Саве“ и „Стефана“ из дванаест икоса са иницијалне (**X –**), медијалне (**– X –**) и финалне позиције (**– X**) из оба анализирана акатиста.

Летимичан поглед на **Табелу 11** открива да се у свим икосима понављају властита имена двају светаца. Међутим, увиђа се и то да ова два имена нису истоветно распоређена у сваком од акатиста посебно, као и у њиховом поређењу. Наиме, код акатиста посвећеног светоме Сави у свим икосима Савино име се понавља два пута у истом облику „Саво, Саво“. Али, њихов распоред гледано по свим икосима није уједначен. У икосима: првом, другом, трећем, четвртом, петом, деветом, десетом, једанаестом и дванаестом ова властита именица се налази како на иницијалној, тако и на финалној позицији (*– Саво — / — Саво*). Само у три икоса: шестом, седмом и осмом, ова лексема се као поновљена налази само у финалним позицијама (*– Саво — / — Саво –*). У икосима код акатиста посвећеног светом првомученику Стефану ситуација је много сложенија. Прво, властита именица „Стефан“ јавља се у три различита облика: „Стефане“, „Стефана“ и „Стефану“. Друго, много су бројнија понављања ове именице по икосима, као и позиције у којима се она јавља. Тако у петом и деветом икосу налазимо два различита облика: „Стефана“ и „Стефане“; у једанаестом и дванаестом икосу, такође, два различита облика: „Стефану“ и „Стефане“, док у преосталих осам икоса јавља се један облик: „Стефане“. Када су у питању позиције, онда се ова властита именица налази у све три могуће позиције: на почетку, у средини и на крају. На иницијалној позицији ова реч се налази само у петом икосу комбинована са финалном позицијом (*Стефана — / — Стефане*); у првом, трећем, шестом, седмом, осмом и десетом икосу налазимо ову лексему

само на финалној позицији (– *Стефане*); у преосталим икосима: другом, четвртом, једанаестом и дванаестом срећемо комбинације медијалних и финалних позиција (– *Стефане* — / — *Стефане*). Само у деветом икосу различити облици лексеме „Стефан“ нашли су се на финалној позицији (– *Стефана* / — *Стефане*). За акатист посвећен светом првомученику Стефану везана су и многобројна понављања ове лексеме. Наиме, она се понавља равно 39 пута, док лексему „Саво“ из акатиста посвећеног светоме Сави срећемо 24 пута.

3.4.1. Посебно су приметна јављања риме у икосима на клаузулама два и више стихова у контакту или на дистанци. Када се појаве бројнији парови риме, онда настају и комбинације дистантних и контактних облика. То нам показује следећа табела.

Табела 12

Акатисти	светоме Сави	светом првомученику Стефану
Икос први	Писани — првоизабрани (дист.), прозебеније — отачаственије (дист.).	Јеванђелскују — апостолскују (кон.), првомучениче — оружниче — веначниче — првомучениче (дист.-кон.-дост.).
Икос ватори	човекољубија — отачаствољубија (кон.), вазљубиви — свободиви — вазљубиви (кон.).	Процватеније — прозебеније (дист.).
Икос трети	нарави — прáви (дист.), суделатељу — просветитељу (дист.).	учениче — исповедниче (кон.).
Икос четврти	верније — благочаствије (дист.), бил јеси — ватребил јеси (дист.), прогонитељу — просветитељу (дист.).	учитељије — пришаствије — седеније — пришаствије — таковије (дист.-кон. дист.), твоје — светоје (дист.).
Икос пети	величије — српскије (дист.), светитељу — управитељу — украситељу — просветитељу (кон.).	Предајуште — глагољуште (кон.), подавајеши — подајеши (дист.).
Икос шести	устројеније — укрепљеније — вазвишеније (дист.-кон.), утољаје — начинаје (кон.)	–
Икос седми	разоритељу — проноситељу — учитељу — просветитељу (кон.-дист.).	Благоухани — венчани (кон.), исповедниче — богоглаголниче — првомучениче (кон.), одгониши — прогониши (кон.).
Икос осми	туждестранствија — Божија (дист.), места — уста (дист.), изредни — отврзени (дист.).	имеје — јеје — јеје — јеје (дист.-кон-), полазнаја — божаставнаја (дист.)..
Икос девети	стежатељу — просветитељу (дист.), сабеседниче — молитвениче (дист.).	безмлствујуште — глагољуште (дист.).
Икос десети	низложитељу — просветитељу (дист.).	благочастија — благодушија (дист.).
Икос јединина-десети	требујуштих — притекајуштих –елом другом алчујуштих — страждујуштих (дист.), сакровиште — пријетилиште — сакровиште (кон.-дист.).	похваленије — обрадованије (дист.).
Икос дванадести	научитељу — обличитељу — просветитељу (дист.).	пројуштим те — хвалештим те (кон.), црковнаја — духовнаја (кон.).

У **Табелу 12** унети су парови риме на клаузулама стихова из сваког од дванаест икоса из оба анализирана акатиста.

Треба имати у виду да када је у питању сакрална поезија да постоје мишљења да она није римована. Наравно, овакви ставови су потпуно погрешни, јер је практично сва српска црквена поезија римована. Истина, она није римована на класични начин, који подразумева доследно римовање свих клаузула у једној песми. У овој врсти поезије рима се најчешће појављује у два основна облика: као *изненадна рима* или као *повремена рима*[8]. Поглед на **Табелу 12** указује на то да се у свим икосима у оба акатиста налазе парови риме, изузев шестог икоса из акатиста посвећеног светом првомученику Стефану, где је изостало римовање. Ређи су примери у којима се у једном икосу појављује само један пар риме. То се најчешће дешава у икосима из акатиста првомученику Стефану, и то у другом, трећем, деветом, десетом и једанаестом икосу. Међутим, у акатисту посвећеном светоме Сави у сваком од акатиста постоји више од једног пара риме. Када се појави само један пар риме у песми, онда се, по нашој терминологији, ради о *изненадној рими*. Навешћемо два примера из *Акатиста светом првомученику Стефану*.

(1)(...)
радуј се, првомучениче Стефане,
љубаве Божији благовоноје **про**цват**ениј**е,
радуј се, првомучениче Стефане,
христијаном васем многоцветноје вери **про**зеб**ениј**е,
радуј се, првомучениче Стефане,
(...)(АсСт, 442).

(2)(...)
Радуј се аганца и пастира
апостолом светим уч**ениче**,
радуј се, дворе, јеванђелских словес испов**едниче**,
радуј се, имжејудејскоје санмиште сасе
подобне пени о камен тобоју разбивајеми,
(...)(АсСт, 444).

У примеру (1) на 36 стихова нашао се само један пар риме. Из наведеног текста није тешко приметити да се у овом случају наизменично смењују стихови са понављањима на почетку (анафорска понављања: „радуј се“) са стиховима у којима на клаузулама увиђамо појаву риме (**про**цват**ениј**е — **про**зеб**ениј**е). Ова рима и јесте изненадна, јер се изненада појавила у само два стиха и затим ишчезла. У примеру (2) на 38 стихова појавио се, такође, само један пар риме. Иако се овде, као у примеру (1), римовани пар нашао у контакту са анафорским понављањем („радуј се“), успостављени однос је унеколико друкчији. Наиме, овде је дошло до поклапања (или успостављања директне везе) између два поетска поступка: анафорског и римованог у једном стиху („**радуј се**, дворе, јеванђелских словес испов**едниче**,“). Међутим, у оба случаја појава риме говори о томе да је дотични песник употребио два стилска поступка у истом контексту како би указао на његов израженији значај у односу на преостали део текста наведеног икоса.

3.4.2. Постоје и примери нешто развијенијег римовања, где се у непосредним или удаљенијим контекстима појављује више парова риме, а реч је о *повременој рими*. Навешћемо два примера: једа из акатиста посвећеног првомученику Стефану, а други из акатиста посвећеног светоме Сави.

[8] О овим и другим врстама клаузуларне риме, као и још понечему везаном за риму читалац се може више информисати у следећим студијама (Чаркић 2001, Чаркић 2006: Чаркић 2007).

(1)(...)
и псалми и пенами свештеними,
стребљајуште тело светоје првомученика
сатворше плач велик о њем три ноштеданства
и гробу пред**ајуште**
похвалија тому пројуште и гл**агољуште**:
(...)
радуј се, иже Духом светим от моштеј твојих
благоуханије насказано присно **подавајеши**,
радуј се, иже Духом светим пресветло
благодет васем веденијем подаваши,
радуј се, иже ва васем мире
тржаствујуштим памет твоју радост **подајеши**,
(...)(АсСт, 452)
(2)Васијал јеси свет разума,
светитељу Саво, повасуду,
давши цркви у**стројен**и**је**,
важделев крепост државе твојеј
ва отачастви својем цари х**ристијанск**и**је** венчајеши,
утољаје тех метежи
и мир подаје ва државе
јако добри пастир васа објемљеши
ишти не себе на Господеви славу,
темже от верних слишиш ива хвалу тебе такова:
Радуј се, светило васу Српску земљу просветивше,
радуј се, царем верним поможеније и укрепљ**ениј**е,
радуј се, царствам христијанским вазвиш**ениј**е,
радуј се, мудри оторужитељу железних скиптров,
радуј се, дибри оче
владатељи оци својим људем породиви,
радуј се, крепка вериге
држашта једномислије цркве и царства,
радуј се, мудрими савети брани и рати **у**тољ**ује**,
радуј се, вари верније христијански жити на**учаје**,
радуј се, светитељу саво, српски просветитељу
(АсСа, 224).

У примеру (1) из акатиста посвећеног првомученику Стефану у петом икосу од 36 стихова налазе се два пара риме (пред**ајуште** — гл**агољуште**; **подавајеши** — **подајеши**) и то тако распоређена да у првих осам стихова нема риме, онда се она појављује у деветом и десетом стиху, па онда долази сегмент од шеснаест стихова без риме, па се опет рима појављује у двадесет седмом и тридесет првом стиху. У првом случају ради се о *контактној рими* (римују се два суседна стиха), а у другом о *дистантној рими* (римују се два стиха на растојању од три стиха). У примеру (2) из акатиста посвећеног светоме Сави наведен је цео шести икос у којем се појављују три пара риме (у**стројен**и**је** — х**ристијанск**и**је**; укрепљ**ениј**е — вазвиш**ениј**е; **у**тољ**ује** — на**учаје**). Пошто смо овде навели цео икос, није тешко запазити како се наизменично смењују периоди без риме и са римом, где су, наравно, много дужи периоди без риме него са римом. У првом пару ради се о дистантној рими, док се у преостала два ради о контактној рими.

3.5. Поред римованих понављања на клаузулама стихова у икосима постоје и лексичка понављања у виду епифоре, која понекад прерастају и у синтаксичка епифорска понављања. То нам показује следећа табела.

Табела 13

Акатисти:	Акастист светоме Сави	Акатист светом мученику Стефану
Икос први	—	првомучениче — првомучениче
Икос ватори	вазљубиви — вазљубиви	на те — на те
Икос трети	—	–
Икос четврти	јеси — јеси	пришаствије — пришаствије, однесују Бога оца — однесују Бога оца
Икос пети	–	првомученика — првомучениче,
Икос шести	–	тамницу затворен — тамници затворен, твојих — твојих
Икос седми	–	–
Икос осми	–	јеје — јеје — јеје
Икос девети	–	сакровиште — сакровиште
Икос десети	–	светими — светим, теснаја — тескних
Икос јединина-дести	сакровиште — сакровиште, требујуштих — требујуштим	колесницу — колесницу, Константин — Константинскоје, свети — свети, пребити — пребити
Икос дванаде-сти	–	првомученика — првомучениче, светим — светих

У **Табелу 13** унета су сва лексичка понављања на клаузулама у свим икосима из оба анализирана акатиста.

Када се баци поглед на **Табелу 13**, лако се запажа да су лексичка понављања[9] много више заступљена у акатисту посвећеном првомученику Стефану. Наиме, у акатисту светоме Сави само у три икоса: другом, четвртом и једанаестом нашла су се лексичка понављања, док у акатисту првомученику Стефану у свима икосима, осим трећег и седмог, постоје лексичка понављања, која су понекад изражена у више различитих парова. Оваква бројност лексичких понављања по икосима акатиста првомученику Стефану још се умножавају ако се њима додају и понављања властите именице „Стефан“ (види **Табелу 11**). Када се посматрају ова лексичка понављања, приметно је да се она испољавају у два различита облика. У једном, где је поновљена лексема у истом граматичком облику (*сакровиште — сакровиште, колесницу — колесницу*), а у другом, где је поновљена лексема у различитим граматичким облицима (*требујуштих — требујуштим, првомученика — првомучениче*). Погледајмо како ова лексичка понављања функционишу у контексту икоса.

(1)(...)

и бо љубораднши о васех помошти духовније **требујуштих**
даје им богати дар твојего разума,
умиљени твојими дели вазивајем ти сице:
Радуј се, милости великије **сакровиште**,
радуј се, промишљенија о људех пријетил**иште**,

[9] Само у једном случају дошло је до синтаксичког понављања.
(...)
и Исуса стојешта **одесују Бога Оца**,
радуј се, Стефане свети, иже глаголаше:
Се вижду небеса отврста,
радуј се, Стефане свети, иже глаголаше:
Се зру сина чловечаскаго **однесују Бога Оца**,
(...)(АсСт, 448).
Није тешко приметити да се у два стиха на њиховим финалним положајима, на одстојању од четири стиха, понавља синтаксичка конструкција „однесају Бога Оца“, која је веома важна за непосредни контекст.

радуј се, пиште и отредо ка тебе притекајуштих,
радуј се, хлебе слатки неснедајеми алчуштих,
радује се, милосатинепресихајуштих источниче,
радуј се, јако тобоју неразумни умудрајут се Духом,
радуј се, јако туње подавајеши потребна **требујуштим**,
радује се, јако штедро изимајеши ва неведенија страдајуштих,
радуј се, богатоје **сакровиште**
(...)(АсСа, 234 и 236).

(2)(…)

радуј се, иже от њих и ва **тамницу затворен**
и много бијен и мучен,
радује се, иже от њих олева врушта
Исуса ради нужсеју напојен,
радује се, иже от њих лијаније вруштеје смоли
Христа ради пријем,
радуј се, јако жила мот лист ног **твојих**
удицами извлачимом и ножи пререзујемом,
радуј се, јако паки на **тамници затворен**
и паки от Христа Бога исцељен,
радуј се, јегоже ради от савла тогда
жестоко бијем и љуте укарајем,
радуј се, јако два гвоздија на прсех ванзеном
того ради слатце претрпев,
радуј се, јако и ва дланех и ва плеснех **твојих**
(…)(АсСт, 456).

Као што се види из оба примера лексичка се понављања појављују на дистанци, и то у просеку од седам или осам стихова. Тако у примеру (1), у једном случају, понавља се једна лексема у два различита облика (*требујуштих — требујуштим*), док се у другом случају, једна лексема понавља у истом облику (*сакровиште — сакровиште*). Поновљена лексема „сакровиште“ додатно успоставља римовани однос са речју „пријетилиште“, стварајући тројну риму (сакров**иште** — пријетил**иште** — сакров**иште**). У примеру (2) ситуација је унеколико друкчија. Ту у једном случају срећемо понављање једне лексеме у истим облицима (*твојих — твојих*), док у другом случају није реч о лексичком већ о синтаксичком понављању у два различита облика (*тамницу затворен — тамници затворен*). Заједничко за оба примера јесте у томе што лексичка и синтаксичка финална понављања успостављају одређену корелацију са иницијалним синтаксичким понављањима, која се испољавају у виду синтаксичке фразе „радуј се“. Све ово скупа чини ове делове текста икоса веома стилистички маркираним, а тиме и емоционално обојеним у односу на друге делове текста икоса у којима ови поступци понављања изостају.

3.6. Поред римованих и лексичких и синтаксичких понављања на конструктивним границама текста акатиста постоје још и понављања стихова, која немају вредност рефренских понављања. То нам показује следећа табела.

Табела 14

Акатисти	Светоме Сави	Светом првомученику Стефану
Икос први	–	–
Икос ватори	–	радуј се, апостоле Стефане, радуј се, апостоле Стефане, радуј се, првомучениче Стефане, радуј се, првомучениче Стефане, радуј се, првомучениче Стефане,
Икос трети	–	–
Икос четврти	–	радуј се, Стефане свети, радуј се, Стефане свети, радуј се, Стефане свети, радуј се, Стефане свети, иже глаголаше: радуј се, Стефане свети, иже глаголаше: радуј се, јако сего ради радуј се, јако сего ради
Икос пети	–	Радуј се, јако први ти радуј се, јако први ти радуј се, јако први ти радуј се, иже ва васем мире радуј се, иже ва васем мире
Икос шести	–	–
Икос седми	–	–
Икос осми	–	–
Икос девети	–	–
Икос десети	–	–
Икос једининадесети	–	–
Икос дванадесети	–	–

У **Табелу 14** унети су поновљени стихови (рефрени) из сваког од дванаест икоса из оба анализирана акатиста.

Поглед на **Табелу 14** јасно нам показује да су понављања стихова само особина акатиста посвећеног првомученику Стефану, јер се ни један стих не понавља у тексту ни једног икоса у *Акатисту светоме Сави*. Међутим, и у *Акатисту светом првомученику Стефану* стиховна понављања нису присутна у свим икосима, него само у другом, четвртом и петом икосу. Погледајмо како она делују у непосредном контексту једног од икоса.

(...)
Радуј се, јако први ти
сеја се на земљи небесним делатељем, васехвалне,
радуј се, јако први ти
за Христа пролија крв своју, васеблажене,
радуј се, јако први ти отврзе
двери небесније царствија Христова,
радуј се, јако први ти
от њего венцем увезе се на небесах,
(...)
радуј се, иже ва васем мире
тржаствујуштим памет твоју радост подајеши,

радуј се, иже ва васем мире
призивајуштим те чловеком
(...)(АсСт, 452).

У петом икосу који садржи тридесет шест стихова, као што се види, делују два различита типа стиховних понављања. Наиме, од почетка тече десет стихова без понављања, онда се у једанаестом стиху јавља прво понављање „Радуј се, јако први ти“, које се протеже у наизменичном низу са непонављањем у наредних седам стихова, потом се понављање прекида, да би се кроз дванаест стихова поново наставило, али сада у виду стиха са сасвим друкчијом структуром „радуј се, иже ва васем мире“, и онда у следећа четири стиха оно се губи, а ту је и крај икоса. Иако су овде присутна два различита вида понављања стихова, она су међусобно повезана понављањем анафорске фразе „радуј се“. Код првог облика понављања једног стиха у његовој трећој појави на самој клаузули јавља се неподударна реч „отврзе“, која оваквом појавом бива посебно истакнута и наглашена у односу на све друге лексичке јединице из непосредног контекста.

4.0. Након урађене анализе понављања на конструктивним границама двају *акатиста*, то јест на његовом почетку и крају, као и на конструктивним границама посебних строфа, односно песама — *кондака* и *икоса* — могу се извести одређени закључци. Иако се ради о две истоветне сакрално-поетске структуре — о два *акатиста*, постоји много истоветности и сличности у врстама понављања, али постоје и многе различитости, које се очитују у начинима њихове реализације. Истоветне врсте понављања производ су истоветних поетских структура, које су у извесном смислу канонизоване, тако да нека понављања постају устаљена и делују као типични принципи који се не смеју изоставити или занемарити. Међутим, различити начини реализације појединих врста понављања резултату су личног песниковог става према њима и ствар његове слободе на који ће начин одређено понављање реализовати при писању свога текста. Све ове разлике у начинима реализације дотичних понављања у два анализирана акатиста долазе од различитих писаца, који су створили своје акатисте, оне су резултат стилских особености којима се сваки од аутора ових акатиста служио — оне дакле припадају категоријама стилских посебности двојице дотичних аутора.

Скраћенице и извори:

АсСа– *Акатист светоме Сави*: **Непознати писац**. — Србљак 3. — Београд, 1970.
АсСт– *Акатист светом првомученику Стефану*: **Зограф Лонгин**. — Србљак 3. — Београд, 1970.

Цитирана литература:

Аверинцев 1997: **Аверинцев С. С.** *Поэтика ранневизантийской литературы*. — Москва.
Аристотел 1987: **Аристотел.** *Реторика*1/2/3. — Београд.
Бајић 2010: **Бајић Р.** *Неки типови понављања на нивоу лексеме у богослужбеним текстовима* (на материјалу акатиста св. Јустину Ћелијскоме). — Београд. (Рад у рукопису припремљеном за штампу)
Голомбек 1939: **Голомбек Ј.** *Слик и његова функција*, XX век, бр. 5. — Београд.
Десницкий 2007: **Десницкий А. С.** *Поэтика библейского параллелизма*. — Москва. — Интернет ресурс:
Лепахин 2002: **Лепахин В.** *Иконичность акафиста*. // Икона и иконичность. — Санкт-Петербург. С. 231–241.

Людоговский 2005: **Людоговский Ф. Б.** *Лекция об акафистах.* Интернет ресурс: http://akathistos. ru/auto_articles/ludogovsky_2005. (МДА, 10.11.2005)
Речник 1985: *Речник књижевних термина.* — Београд.
Чаркић 2001: **Чаркић М. Ж.** *Појмовник риме* (са примерима из српске поезије). — Београд.
Чаркић 2006: **Чаркић М. Ж.** *Стилистика стиха.* — Београд.
Чаркић 2007: **Чаркић М. Ж.** *Римаријум српске поезије.* — Београд.
Чуркин 2007: **Чуркин А. А.** *Русский акафист середины XIX — начала XX века как жанр массовой литературы.* — Интернет рессурс: http://akathistos.ru/auto_articles/churkin, 2007.

The Analysis of the Textual Structure of Akathists

In this article the author has investigated the repetitions at the constructive boundaries of two akathists (an akathist is a complex form of Orthodox Christian poetry): *Akatist svetome Savi* [=The Akathist to Saint Sava] and *Akatist svetom prvomučeniku Stefanu* [=The Akathist to Protomartyr Saint Stephen], composed in the 16th century. The former akathist was written by the Unknown Author, and the latter by Longinus the Fresco Painter. The constructive boundaries of akathists are their beginnings and endings, as well as the right and left borders of the text. But, since akathists are composed of particular kinds of stanzas, or poems — *kontakia* and *ikoses* — we have also analysed the constructive boundaries of these constituent parts, and came to the following conclusion: even though we are dealing with two identical sacred-poetry structures — two *akathists*, apart from numerous correspondences and similarities in the kinds of repetitions, there are also many differences reflected in the ways of their realisation. The identical types of repetitions are the result of identical poetic structures, which have in a sense become canonised, so that some repetitions become constant and act as principles which can neither be left out nor disregarded. On the other hand, the different ways of realising particular types of repetitions result from the poet's personal attitude towards them and from their poetic liberty. All the differences in the manners of realisation of the aforementioned repetitions in the two akathists analysed arise from the fact that they were written by different authors, and are the result of their different stylistic personalities — thus belonging to the categories of stylistic peculiarities of the two artists in question.